NAMANGAN DAVLAT UNIVERSITETI
ILMIY AXBOROTNOMASI, [2026-9]
ISSN:2181-1458
ISSN:2181-0427

13.00.00-PEDAGOGIKA
journal.namdu.uz
PEDAGOGICAL

BO‘LAJAK JISMONIY TARBIYYA O‘QITUVCHILARIDA IJTIMOIY SHAXSIY KOMPITENTLIKNI RIVOJLANTIRISH METODIKASI ASOSLARI

O.G‘.Alijanov, Sh.M.Isabekov, B.Abdullayev
Jismoniy tarbiya va amaliy sport turlari kafedrasi dotsentlari
T.S.To‘ychiyev
Sport turlari nazariyasi va metodikasi kafedrasi dotsent
muhammadjonovibrohim1@gmail.com

Annotatsiya: *Maqola, umumta’lim maktabi o‘quvchilarini ko‘p jixatdan kamol topishi, yurtimizda o‘tkazilayotgan isloxotlarning samarasi, ijtimoiy shaxsiy kompitentlikni rivojlantirish, o‘sib kelayotgan yosh avlodning salomatligiga bag‘ishlangan.*

Kalit so‘zlar: *jismoniy madaniyat, ta’lim, me’yoriy, transformativ, kognitiv, qiymatga yo‘naltirilgan, kommunikativ, kasbiy kompitentlik, amaliy leksikon.*

ОСНОВЫ МЕТОДИКИ РАЗВИТИЯ СОЦИАЛЬНО-ЛИЧНОСТНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Аннотация: *Статья посвящена многогранному развитию учащихся средних школ, влиянию проводимых в нашей стране реформ, развитию социальной и личностной компетентности, здоровью подрастающего молодого поколения.*

Ключевые слова: *физическая культура, образование, нормативная, преобразующая, познавательная, ценностно-ориентированная, коммуникативная, профессиональная компетентность, практическая лексика.*

FUNDAMENTALS OF THE METHODOLOGY FOR DEVELOPING SOCIO-PERSONAL COMPETENCE IN FUTURE PHYSICAL EDUCATION TEACHERS

Abstract: *The article is devoted to the multifaceted development of secondary school students, the effect of the reforms carried out in our country, the development of social and personal competence, and the health of the growing young.*

Keywords: *physical culture, education, normative, transformative, cognitive, value-oriented, communicative, professional competence, practical lexicon generation.*

Kirish Yurtimiz siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bu ham jismoniy, ham ma’naviy sog‘lom bo‘lgan avlodni kamol toptirish hisoblanadi. Zero, bugun dunyo mamlakatlarida keskinlashayotgan globallashuv jarayonlari sharoitida yuksak ma’naviyatli va jismoniy barkamol avlodni tarbiyalash Vatanimiz kelajagini belgilab beruvchi va xalqimizning ezgu maqsadlarini ro‘yobga chiqaruvchi eng muhim omillardan biridir. Bu ezgu amalning amalga oshirilishida uning huquqiy asoslari ham yaratilgan bo‘lib, keng qamrovli ishlar qilinmoqda. Jumladan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning 2017 yil 3-iyundagi «Jismoniy tarbiya va ommaviy sportni rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi PQ-3031-son Qarori va 2018 yil 5-martdagi «Jismoniy tarbiya va sport sohasida davlat boshqaruvi tizimini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida»gi PF-5368-son Farmoni bu sohani yanada rivojlantirishda alohida ahamiyatga ega. Ushbu farmon va qarorlarning asosiy maqsadlaridan biri ham bu sohadagi nazariy va amaliy bilimlarni yanada chuqurlashtirish, jismoniy tarbiyaga oid ko‘nikma va malakalarga doir tushuncha hamda atamalarni to‘g‘ri shakllantirishdan iborat.Bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarida kasbiy kompitentligini rivojlantirishda

jismoniy madaniyatning o‘rni beqiyos. Ushbu maqolada bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarida kasbiy kompitentligini rivojlantirishda jismoniy madaniyatning o‘rni va ahamiyati haqida so‘z borgan.

Mamlakatimizda sog‘lom turmush tarzini tashkil etish, aholining, ayniqsa yosh avlodning jismoniy tarbiya va ommaviy sport bilan muntazam shug‘ullanishi uchun zamon talablariga mos shart-sharoitlar yaratish, sport musobaqalari orqali yoshlarda o‘z irodasi, kuchi va imkoniyatlariga bo‘lgan ishonchni mustahkamlash, mardlik va vatanparvarlik, ona Vatanga sado qat tuyg‘ularini kamol toptirish, shuningdek, yoshlar orasidan iqtidorli sportchilarni saralab olish
ishlarini
tizimli
tashkillashtirish
hamda
jismoniy
tarbiyani yanada rivojlantirishga yo‘naltirilgan keng ko‘lamli ishlar amalga oshirilmoqda.

Darhaqiqat, hozirgi globallashuv jarayonlari tobora keskinlashayotgan bir davrda bevosita yoshlarning umumiy va maxsus jismoniy tayyorgarligi bilan shug‘ullanuvchi jismoniy tarbiya o‘qituvchilariga qaratilayotgan e’tibor bu borada

muhim ahamiyat kasb etmoqda. Zero, ularning muhim xizmatlaridan biri shundaki, o‘quvchi-talabalarni tarbiyaviy, madaniy, tibbiy, sanoat qurilish, ishlab chiqarish kabi kasb-hunarga yo‘naltirish bo‘lsa, ikkinchidan ularni maxsus jismoniy tayyorgarlik bilan qurollanishga ma’lum darajada xizmat qiladi.

Bugungi kunda yosh avlodga ta’lim berayotgan o‘qituvchilarning o‘zlari zamonaviy innovatsion texnologiyalarni to‘liq o‘zlashtirgan, axborot-kommunikatsiya vositalaridan oqilona foydalana olish ko‘nikmalariga ega bo‘lishlari, umuman barcha ta’lim-tarbiya sirlaridan voqif bo‘lishlari talab etiladi.

Jismoniy tarbiya o‘qituvchilari ilmiy pedagogik faoliyati bilan bog‘liq masalalarni o‘rganishda, eng avvalo, mazkur hodisaga oid tushunchalarning mazmun-mohiyatini tahlil etish maqsadga muvofiqdir. Xususan, «jismoniy tarbiya» tushunchasining o‘ziga bir qancha ta’riflar berilganligini ko‘rishimiz mumkin. «Jismoniy tarbiya - pedagogik jarayon bo‘lib, inson organizmini morfologik va funksional jihatdan takomillashtirishga, uning hayoti uchun muhim bo‘lgan asosiy harakat malakasini, mahoratini, ular bilan bog‘liq bo‘lgan bilimlarni shakllantirish va yahshilashga qaratilgan». «Jismoniy tarbiya organizmni har tomonlama chiniqtirishga qaratilgan, sog‘liqni mustahkamlashni nazarda tutgan tarbiya, jismoniy mashqlar» kabi ta’riflar berilgan

Zamonaviy
dunyoda
jismoniy
madaniyatning
inson
va
jamiyat tabiatini takomillashtirish
omili
sifatidagi, jismoniy tarbiya o‘qituvchilarida ijtimoiy shaxsiy kompitentlikni rivojlantirish roli sezilarli darajada oshib bormoqda.

Bugungi
kunda bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchisi doimo o‘quvchilarga jismoniy mashqlarni yetkazish bilan birgalikda parallel ravishda uning ta’lim va tarbiyasi
bilan
shug‘ullanib, u bilan o‘zaro muloqot olib boradi.

Bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchisining pedagogik faoliyatida o‘qituvchilik kasbiga sadoqatli bo‘lish, o‘z fanini o‘qitish metodikasini mukammal bilishi, pedagogic qobiliyatlarini namoyish eta olishi, pedagogik texnikani o‘z o‘rnida qo‘llay bilishi eng muhim komponentlardan bo‘lib hisoblanadi.

Bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarida kasbiy
kompitentligini rivojlantirish jismoni madaniyatning o‘rni haqida gapirar ekanmiz avvalo bu tushunchaning
tarixiga
naar
tashlashimiz
maqsadga
muvofiq.

«Jismoniy tarbiya««Zamonaviy dunyoda» innovatsion tadqiqotlar: Nazariya va amaliyot» nomli ilmiy, masofaviy, onlayn konferensiya madaniyat»

atamasi o‘zi-asrning
oxirida
Angliyada
sportning
jadal rivojlanishi davrida paydo bo‘lgan, ammo G‘arbda keng qo‘llanilmagan va vaqt o‘tishi
bilan
kundalik
hayotdan
deyarli
yo‘qolib
ketgan.
Rossiyada
esa aksincha,
20-asrning
boshidan,
1917
yil
inqilobidan
so‘ng,

«jismoniy madaniyat» atamasi barcha oliy Sovet hokimiyatlarida tan olina boshladi va ilmiy va amaliy leksikonga mustahkam kirib bordi.

Bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarida kasbiy kompitentligini rivojlantirishda jismoniy tarbiya va sportning ahamiyati, ularni kundalik hayotga joriy etish

tobora ortib bormoqda. Jismoniy tarbiya va sport insonni hayotga tayyorlaydi, tanasini chiniqtiradi va sog‘lig‘ini mustahkamlaydi, uning barkamol jismoniy rivojlanishiga

hissa

qo‘shadi, xalq xo‘jaligining bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarida kasbiy kompitentligini rivojlantirish uchun kasbiy mehnatda zarur bo‘lgan shaxsiy fazilatlarni, axloqiy va jismoniy fazilatlarni tarbiyalashga yordam beradi.

Bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarida kasbiy kompitentligini rivojlantirishda jismoniy madaniyat haqidagi zamonaviy g‘oyalar uni umumiy madaniyatning

o‘ziga

xos

qismi

sifatida

baholash

bilan

bog‘liq.

Bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarida jismoniy madaniyatini oshirish

deganda jismoniy

mashqlar

jarayonida

orttirilgan

va

insonning

jismoniy

tabiatini (jismoniyligini)

har

tomonlama

va

uyg‘un

ravishda

yaxshilashga,

sog‘lom turmush tarzini olib borishga faol intilishida ifodalangan insoniy xususiyatlar majmui tushuniladi. U tashabbuskorlik, mustaqillik va ijodkorlikni

faol rivojlantiradi, o‘z dunyoqarashi va

fikrlash

usullarini, individual xarakter xususiyatlarini, boshqa odamlarning harakatlariga va o‘z harakatlariga tanqidiy munosabatni shakllantiradi.

Xulosa qilib aytganda, bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarida kasbiy kompitentligini rivojlantirishda jismoniy madaniyat natijasida qo‘lga kiritilgan bu ijobiy xususiyatlarning barchasi shaxsni nafaqat jismoniy madaniyatli shaxs sifatida, balki har tomonlama va barkamol rivojlangan, shaxsning umumiy madaniyatining

yuqori

darajasini

aks

ettiruvchi

yaxlit

shaxs

sifatida tavsiflanadi.

Shuni ta’kidlash kerakki, har bir bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchisi doimo o‘quvchilarga jismoniy mashqlarni yetkazish bilan birgalikda parallel ravishda uning

ta’lim va tarbiyasi bilan shug‘ullanib, u bilan o‘zaro muloqot olib boradi. Har bir o‘quvchi aqliy, ruhiy va jismoniy jihatdan doimo rivojlanishda bo‘lganligi sababli ham bo‘lajak o‘qituvchi ular bilan doimiy muloqotda bo‘lishi, ularning har bir psixologik xarakteri va fiziologik xususiyatlarini inobatga olgan holda ta’sir ko‘rsatish mexanizmlarini, avvalo, psixologiya va tarbiya nazariyasini mukammal tarzda o‘rganib, o‘z kasbiy faoliyatini doimiy rivojlantirib borishi zarur.

Shu jihatdan olganda, bo‘lg‘usi jismoniy tarbiya o‘qituvchilari ilmiy pedagogik faoliyati davomida quyidagilarga alohida e’tibor qaratishi lozim deb hisoblaymiz:

- jismoniy tarbiyaga doir bilimlar tizimini mukammal egallagan bo‘lishi;
- jismoniy mashqlarni o‘quvchilarga to‘laqonli yetkaza olish ko‘nikma va malakasiga egaligi;
- o‘z fanini o‘zlashtirganligi bilan birgalikda umummetodologik fanlar asosini, xususan davlat siyosatining dolzarb masalalarini bilishi;
- atrofda sodir bo‘layotgan ijtimoiy muammolar va jarayonlarni o‘z nuqtai nazardan mustaqil tahlil qila olishi;
- o‘quv jarayoni davomida o‘quvchilarning ma’naviy qiyofasi haqida bilimlarga ega bo‘lib borishi;

- o‘quvchilarning yoshga doir xususiyatlaridan kelib chiqib, zamonaviy pedagogik va psixologik bilimlarni o‘rnida qo‘llay olishi;
- vujudga kelgan yangi bilimlarni mustaqil ravishda o‘zlashtirishi, takomillashtirishi va o‘z mehnat faoliyatida ilmiy asosda foydalana olishi;
- o‘z ilmiy pedagogik faoliyatida me’yoriy huquqiy hujjatlardan individual foydalana olishi;
- muommala madaniyatiga rioya qilishi;
- o‘zlashtirilgan bilimlarni tanqidiy yondashuv asosida tahlil qila olishi;
- o‘zlashtirgan bilimlarini o‘quvchilarga aniq yetkaza olishi;
- o‘z kasbiga nisbatan mas’uliyat hissining shakllanganligi;
- pedagogik faoliyati davomida xorijiy tillardan birini kasbiy malaka yoki ilmiy muloqot almashish vositasi sifatida egallagan bo‘lishi;
- zamonaviy axborot texnologiyalaridan samarali foydalana olishi;
- pedagogik faoliyatida zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo‘llay olishi va hakozo.

Shuningdek, bo‘lg‘usi jismoniy tarbiya o‘qituvchilari o‘z pedagogik faoliyatlarida qo‘llaniladigan jismoniy madaniyat atamalarini mukammal bilishlari shart. Albatta, o‘qituvchi tomonidan atamalarning tushunarli tarzda aniq va o‘z o‘rnida qo‘llanilishi o‘quvchining jismoniy tayyorgarlik sifatini ham yaxshi bo‘lishiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Darhaqiqat, har birimiz kundalik hayotimizda

jismoniy madaniyat atamalaridan bugun keng foydalanamiz. Deyarli, ta’lim muassasalarida mavjud barcha fanlarda ularni uchratishimiz va u bilan to‘qnashish mumkin.

Bo‘lg‘usi jismoniy tarbiya o‘qituvchilari o‘z pedagogik faoliyatida o‘quvchilar bilan ishlash jarayonida teran, ta’sirli, mantiqli, chiroyli gapira olishi va o‘z o‘rnida tarbiyaviy ahamiyatga molik iboralardan o‘rnida to‘g‘ri foydalana olishi zarur. Shuni esdan chiqarmaslik kerakki, o‘qituvchining nutqi har bir o‘quvchi uchun ibrat manbai bo‘lib, hatto beparvolik bilan uning jahlini chiqarib, intizomni buzib turgan o‘quvchiga nisbatan qo‘pol muomala, haqoratlash, kamsitish, shaxsiyatiga tegish bilan emas, balki pozitiv yondashgan holda vaziyatdan chiqib ketish xususiyatiga ega bo‘lishi kerak. O‘qituvchi dars mashg‘ulotini olib borar ekan, uning ovozi auditoriyani boshqarish quroli bo‘lishi lozim.

Kompitentlik bo‘lajak o‘qituvchining o‘quvchilarni o‘quv mashg‘ulotlari jarayonida an’anaviy yondoshuv va fikrlashidan farqli ravishda mashg‘ulot samaradorligini ta’minlashga qaratilgan yangi g‘oyalarni yaratish va mavjud muammolarni ijobiy hal qilishga bo‘lgan tayyorgarligi, aniq maqsadga erishish uchun mavjud muammolarni yechimini topish va uni bartaraf etish qobiliyati shakllanganligi, tasodifan yuzaga kelgan muammolarni oqilona, tezkorlik bilan hal qilinishiga yordam beradi.

Bo‘lajak jismoniy tarbiya o‘qituvchilarida ijtimoiy shaxsiy kompitentlik quyidagi hollarda namoyon bo‘lishini ko‘rish mumkin:

- o‘qituvchi fikri va nutqining ravonligi;
- o‘qituvchi o‘z fikrni aniq belgilangan maqsadga muvofiq yo‘naltira olishi;
- o‘qituvchining ijodkorligidagi o‘ziga xoslik (originallik);
- o‘qituvchidagi qiziquvchanlik, yangi g‘oyalarni yaratuvchanlik, fantaziyasining kengligi, farazlar yaratish qobiliyati;
- o‘quvchining qobiliyatini, layoqatini o‘rganish va uni aniq baholash;
- o‘qituvchi fan metodikasini o‘zlashtirgan va ta’lim jarayoniga tatbiq etishi;
- o‘qituvchi fan yutuqlariga oid yangi ma’lumotlar bo‘yicha hamkasblari bilan ijodiy fikr almashishi;
- o‘qituvchi sohasiga oid ilg‘or xorijiy tajribalarni mustaqil o‘rganishi va amaliyotda qo‘llay bilishi;
- o‘qituvchi uzluksiz ravishda o‘z bilimi, ko‘nikma va malakasini oshirib borishi;
- o‘qituvchi o‘quvchining ishonchiga kira olishi, uning qalbiga yo‘l topa olishi va u bilan muloqot bog‘lay olishi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1.O‘zbekistan Respublikasi Prezidentining 2017 yil 3 iyundagi «Jismoniy tarbiya va ommaviy sportni yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida» gi PQ-3031sonli Qarori.

2. K.D. Yarashev «Jismoniy tarbiya va sportni boshqarish» Toshkent Abu Ali

3. Ibn Sino nashriyoti 2002-yil.

3. Zimnyaya I.A. Asosiy kompetensiyalar ta’limda kompetensiyaga asoslangan yondashuvning samarali-maqsadli asosi sifatida / I.A.Zimnyaya. - M., 2004 .-- 381b.

4.Kuxarev I.V. Professional mukammallik yo‘lida: Kitob. o‘qituvchi uchun. - M .: Ta’lim, 2001. - 159. - (O‘qituvchining mahorati; g‘oyalar, maslahatlar, takliflar). - 159 b.

5. Xutorskoy, A.V. Ta’lim standartlarining umumiy fan mazmuni / .V.Xutorskoy.-M., 2002 y.